विमुक्ताः सर्व्व एवैते महत्त्वमुपयान्त्युत । आत्मना महतो वेद यः पुण्यां गतिमुत्तमां ।
अहङ्कारात् प्रसूतानि महाभूतानि पञ्च वै । पृथिवी वायुराकाशमापो ज्योतिश्च पञ्चमं ।
तेषु भूतानि युज्यन्ते महाभूतेषु पञ्चसु । ते शब्दस्पर्शरूपेषु रसगन्धक्रियासु च ।
महाभूतविनाशान्ते प्रलये प्रत्युपस्थिते । सर्व्वप्राणभृता घोरा महदुत्पद्यते भयं ।
स घोरः सर्व्वलोकेषु न मोहमधिगच्छति । विष्णुरेवादिसर्गेषु स्वयम्भूर्भवति प्रभुः । १०५
एवं हि यो वेद गुहाशयं प्रभुं परं पुराणं पुरुषं विश्वरूपं । हिरण्मयं बुद्धिमतां परां गतिं स बुद्धिमान् बुद्धिमतीत्य तिष्ठति ।

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्व्वणि अनुगीतापर्व्वणि गुरुशिष्यसंवादे चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥ य उत्पन्नो महान् पूर्व्वमहङ्कारः स उच्यते । अहमित्येव सम्भूतो द्वितीयः सर्ग उच्यते ।
अहङ्कारस्य भूतादिर्व्वैकारिक इति स्मृतः । तैजसश्चेतना धातुः प्रजासर्गः प्रजायते ।
देवानां प्रभवो देवो मनसश्च त्रिलोककृत् । अहमित्येव तत् सर्व्वमभिमन्ता स उच्यते ।
अध्यात्मज्ञानतृप्तानां मुनीनां भावितात्मनां । स्वाध्यायक्रतुसिद्धानामेष लोकः सनातनः । ११००
अहङ्कारेणाहरतो गुणानिमान् भूतादिरेवं सृजते स भूतकृत् । वैकारिकः सर्व्वमिदं विचेष्टते स्वतेजसा रञ्जयते जगत्तया ।

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्व्वणि अनुगीतापर्व्वणि गुरुशिष्यसंवादे एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥ अहङ्कारात् प्रसूतानि महाभूतानि पञ्च वै । पृथिवी वायुराकाशमापो ज्योतिश्च पञ्चमं ।
तेषु भूतानि मुह्यन्ति महाभूतेषु पञ्चसु । शब्दस्पर्शनरूपेषु रसगन्धक्रियासु च ।
महाभूतविनाशान्ते प्रलये प्रत्युपस्थिते । सर्व्वप्राणभृतां घोरा महदभ्युद्यते भयं ।
यद्यस्माज्जायते भूतं तत्र तत्प्रविलीयते । लीयन्ते प्रतिलोमानि जायन्ते चोत्तरोत्तरं । ११०५
ततः प्रलीने सर्व्वस्मिन् भूते स्थावरजङ्गमे । स्मृतिमन्तस्तदा वीरा न लीयन्ते कदाचन ।
शब्दः स्पर्शस्तथा रूपं रसो गन्धश्च पञ्चमः । क्रियाकारणनित्याः स्युरनित्या मोहसंज्ञिताः ।
लोभप्रजनसंभूता निर्व्विशेषा ह्यकिञ्चनाः । मांसशोणितसङ्घाता अन्योन्यस्योपजीविनः ।
बहिरात्मान इत्येते दीनाः कृपणवृत्तयः । प्राणापानावुदानश्च समानो व्यान एव च ।
अन्तरात्मनि चाप्येते नियताः पञ्च वायवः । वाङ्मनोबुद्धिभिः सार्द्धमिदमष्टात्मकं जगत् । १११०
त्वग्घ्राणश्रोत्रचक्षूंषि रसना वाक् च संयता । विशुद्धश्च मनो यस्य बुद्धिश्चाव्यभिचारिणी ।
अष्टौ यस्याग्नयो ह्येते न दहन्ते मनः सदा । स तद्ब्रह्म शुभं याति तस्माद्भूयो न विद्यते ।
एकादश च यान्याहुरिन्द्रियाणि विशेषतः । अहङ्कारात् प्रसूतानि तानि वक्ष्याम्यहं द्विजाः ।
श्रोत्रं त्वक्चक्षुषी जिह्वा नासिका चैव पञ्चमी । पादौ पायुरुपस्थश्च हस्तौ वाक् दशमी भवेत् ।
इन्द्रियग्राम इत्येष मन एकादशं भवेत् । एतं ग्रामं जयेत् पूर्व्वं ततो ब्रह्म प्रकाशते । १११५
बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः पञ्च कर्म्मेन्द्रियाणि च । श्रोत्रादीन्यपि पञ्चाहुर्बुद्धियुक्तानि तत्त्वतः ।
अविशेषाणि चान्यानि कर्म्मयुक्तानि यानि तु । उभयत्र मनो ज्ञेयं बुद्धिस्तु द्वादशी भवेत् ।